

1. Bevezető

A világháborús vereség, a nemzetiségi problémák, a gazdaság mélyrepülése és a társadalmon belüli évszázados feszültségek felszínre törése megoldhatatlan helyzet elé állította a dualizmus államszervezetét.¹ Vezetői még 1918 nyarán is csak a hatalmi helyzetük és a fennálló status quo megőrzésére koncentráltak, azonban az Európán hurrikánként végigsöprő történelmi események nemcsak a soknemzetiségű Osztrák–Magyar Monarchiát, hanem annak hatalmi elitjét is elsodorták.

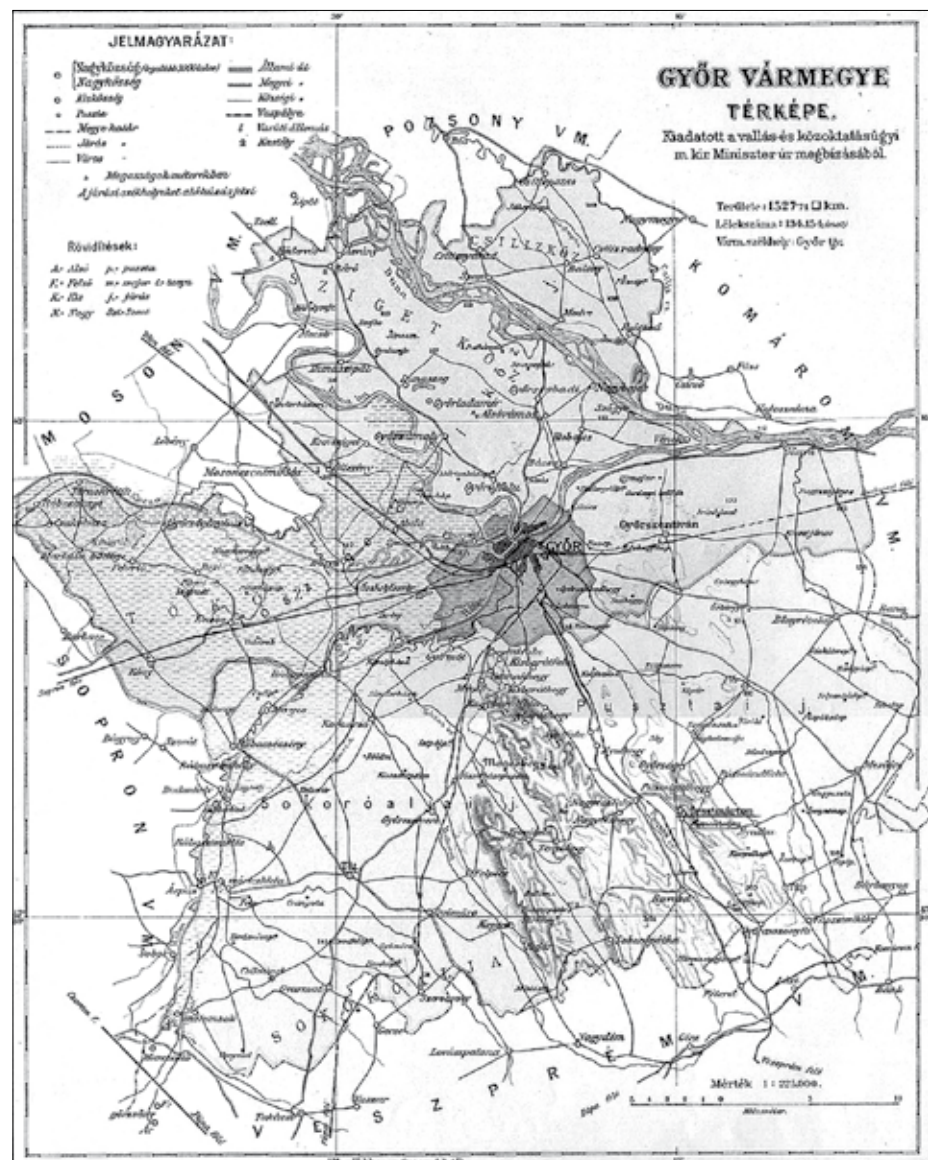
A Népköztársaság vezetői a háború után kialakult helyzetet nem jól mérték fel, így legjobb szándék mellett is a körülmények és saját téves politikájuk áldozataivá váltak. Mivel a kormány a rendkívüli nehézségeket nem tudta orvosolni, a megjelenő bolsevik agitátorok az elnyomott tömegeket sikeresen mozgósították a fennálló renddel szemben. A bolsevik típusú hatalomátvétel után radikális változások történtek. A Tanácsköztársaság 133 napja alatt a teljes államszervezet átalakítására, a korábbi hatalmi struktúra leváltására törekedtek, többször erőszakos eszközökkel. 1919 nyarának végére a Tanácsköztársaság összeomlott, a román csapatok az ország jelentős részét elfoglalták, nyugaton egészen Győr térségéig nyomultak előre.

A kiépülő új politikai elitnek, tehát egy romokban lévő országban kellett újraépítenie az állami intézményrendszert. A jogfolytonosság elvére támaszkodtak, így a korábbi dualista államnak a jogi és intézményi rezsimét emelték át a szükséges módosításokkal. Így bár központi szinten elitváltás történt, a területi és helyi közigazgatást lényegében a korábbi személyi körrel képzelték el.

A jogfolytonosság elvének megfelelően a Peidl Gyula által vezetett szakszervezeti kormány a legitimitációját az 1919. március 21. előtti renndhez való kapcsolódásával kívánta megalapozni. A szakszervezeti kormányt megdöntő Friedrich István kormánya élvezte az instant támogatását, bár nemzetközi elismertséget fennállása alatt nem nyert. Mindemellett azonban a tényleges hatalmat ekkor nem az egyes magyar kabinetek, hanem a román megszálló csapatok gyakorolták.

Kelemen Roland

Győr és Győr vármegye közigazgatásának reorganizációja és stabilizációja (1919–1929)

Győr vármegye közigazgatási térképe²

2. A területi és helyi közigazgatás reorganizációja (1919–1920) és stabilizációja (1920–1929)

Győr város korábbi, polgári közigazgatásán jelentős nyomot hagyott a Tanácsköztársaság helyi szereplőinek a ténykedése. Ugyanis bevett eljárás volt, hogy a proletár-állam térnyerésével

„az őszirozás forradalom alatti demokratikus törekvések ezzel teljes mértékben háttérbe szorultak, diktatórikus vezetés valósult meg az országban. Az elégedetlenkedőket, a rendszerre veszélyesnek látszó elemeket terrorisztikus eszközökkel félemlítették meg. Már a proletárdiktatúra kezdetén bevezették a »túszság« intézményét. A nagyobb településeken kijelölték az »ellenforradalmi« személyeket, akiket – megelőzendő esetleges szervezkedésüket – letartóztattak. Ezen felül a túszok életükkel feleltek azért is, ha esetleg más valószínű voltna meg ellenforradalmi tevékenységet. Hamarosan terrorcsapatokat is kialakítottak (a leghírhettebbeket Szamuely Tibor, illetve Cserny József vezették), amelyek járták az országot, és ha úgy tapasztalták, hogy valahol »felütötte a fejét az ellenforradalom«, kíméletlen megtorlást alkalmaztak. Általában statáriális bíráskodás látszatát keltve jártak el, de sok esetben erre sem ügyeltek, e nélkül követtek el bestiális gyilkosságokat. Ez volt az úgynevezett vörösteror, mely során több száz »ellenforradalmár« vesztette életét.”³

Győr közigazgatása a Friedrich-kabinet megalakulásával szinte párhuzamosan éledt újjá,⁴ mivel a belügy-miniszter – a miniszterelnök rendeletét továbbítva – „a vármegyékhez intézett táviratában elrendelte, hogy az 1918. október 31. előtt működött önkormányzati testületek, valamint az ezek által választott vagy kinevezett szervek hivatali működésüket azonnal megkezdjék”.⁵ Győr vármegye alispánja, Németh Miklós jelezte, hogy a tájékoztatást megette a törvényhatósági bizottság tagjai, a községi előljárók és képviselőtestületek tagjai felé. A szükségesnek vélt intézkedéseket pedig már egy-két nappal korábban kezdeményezte. A kialakuló rendszer magát a dualista állammal tartotta

jogfolytonosnak,⁶ hiszen a rendeletben a testületi szervek és hatósági, hivatali jogkört gyakorlók személyére nézve az 1918. október 30. előtti állapotot tartotta visszavezendőnek.⁷ Augusztus 11-én Győrbe érkezett az esztergomi székely dandár jelentős része. Augusztus 13-án pedig átvette Győr és Győr vármegye katonai parancsnokságát Klempa Kálmán ezredes, aki nekilátott a csendőr-rendőr karhatalmi zászlóalj megszervezésének. Kifejezett álláspontja volt, hogy a vörösterort nem követheti fehérterror. Kiáltványában úgy fogalmazott, hogy

„Hagyjátok az osztályharcot és a pártoskodást! Felejtsetek el a legutóbbi múlt zavaros képét, amely a ti lelketeket elsötétíti és szíveteket elkeseíti. Tekintet nélkül az osztály és faji különbségekre, fogjatok kezét és segítsetek újból egy boldog Magyarországot teremteni.”⁸

Párhuzamosan a vármegyei eseményekkel Győr törvényhatósági jogú város korábbi polgármestere Farkas Máttyás augusztus 6-án ismét elfoglalta hivatalát. Felkérésre Szauter Ferenc – aki később 1928-ban pont Farkast követte a

polgármesteri székben – átvette a városi főkapitányi posztot.¹⁰ Petz Lajost pedig visszahelyezte tiszti főorvosi és kórházigazgatói hivatalába. A kereskedelmi tevékenység ismét megindult a városban, a vendéglátóhelyek újra megnyitottak, az Apolló mozi pedig ismét filmeket vetített, és megkezdte működését a Győri Törvényszék is.

A vasúti közlekedést mind Bécs, mind Budapest irányába ismételten igénybe vehették az utazni óhajtók. A helyzet normalizálódását jelzi, hogy Győrben járt a korábbi igazságügy-miniszter Balogh Jenő, akit 52 napig tartottak fogva a tanácsköztársaság szervei.¹¹ De szintén meglátogatta a vizek városát a későbbi miniszterelnökök közül Bethlen István és Huszár Károly, emellett titokban átutazott a városon a későbbi amerikai elnök, Hoover is, ekkor sze-

nátóri minőségében, továbbá Vázsonyi Vilmos korábbi igazságügy-miniszter is.¹²

Győrben tehát megindult a háborús és forradalmi időszakot követő hétköznapi megszervezése és igazgatása, mégpedig a korábbi, dualista jogi szabályozásnak megfelelően. A legfontosabb helyi szervek megkezdtek működésüket, a közigazgatás tevékenysége pedig csiráiban újraindult a tanácsköztársaság okozta sokkból. Jelentősé-

Klempa Kálmán, Győr katonai parancsnoka

ge ezeknek a tényeknek abban áll, hogy a Gyórt megszálló román csapatok tevékenységük indoklása szerint a területen még a Vörös Hadsereg portyázik, és a rendet még nem sikerült kiépíteni, így a terület elfoglalása szükségszerű és őket a jóindulat vezérli ebben.

Már a román megszállás alatt, 1919 szeptemberében tartotta meg az első ülését a városi közigazgatási bizottság, amelyen jelen volt többek között Farkas Mátyás polgármester, Höfer Vilmos főjegyző, Petz Lajos főorvos, Jerfy Géza főügyész, Tulok Jenő államügyész, valamint a tanfelügyelő, az állategészség főfelügyelője és a műszaki főtanácsos is. A tanácskozáson már kész jelentéseket fogadtak el az árvászeki ügyekről, a közegészségügyről, az adófizetés elégtelenségéről és a jelentős kárt okozó sertésvésztről.¹³ A vármegyei törvényhatósági bizottság tevékenységét szeptember 20-án kezdte meg, ahol Horváth Bálint főispán-kormánybiztosot bevezették a hivatalába, aki úgy fogalmazott, hogy „nagyon nehéz feladat jutott osztályrészemül, hogy szülővármegyémbe az erkölcsi élet, személy és vagyónbiztonság és a gazdasági termelés helyreállításán közreműködjem”.¹⁴

És ekkor még elképzeléseik sem voltak a román „jóindulat” valódi áráról... Diamandi román miniszter szavai megerősítették a kifelé mutatott román mentalitást, amikor is így nyilatkozott: „az ország-lakosság számára a megszállás terhet jelent, de bizonyos az is, hogy a megszállás számunkra semmiféle előnyt nem nyújt”.¹⁵ Ha a románok számára előnyként nem értelmezhető győri ténykedésük, akkor Győr 810 millió koronát kitevő kára az mutatja, hogy a román jóindulatot rendkívül drágán mérték.

A román megszállás október 4-ig tartott, e napon hajnali három órakor kezdték meg a románok a város kiürítését. Az utolsó lovascsapatok délelőtt fél tízkor vonultak ki a vadászlaktanyából, és a városháza előtt Constanziu ezredes Vilmos császár úti lakása elé vonultak. Majd az ezredes vezetésével elhagyták a várost. Negyedóra elteltével negyed 11-kor jelentek meg a Nemzeti Hadsereg első katonái. Öt perccel fél 11 előtt a városháza előtti téren felállított katonazenekar rákezdett a Rákóczi-indulóra, Győr pedig ismét magyar főhatóság alá került.

A vármegyei közigazgatási bizottság ülésére csak 1919. október 15-én került sor, mégpedig Horváth Bálint kormánybiztos-helyettes elnökletével. Ennek során intézményes keretek között megkezdődött a korábbi tisztikar átvizsgálása, és annak ellenőrzése, hogy az egyes egyének milyen szerepet tölthettek be a proletárdiktatúra időszakában. Győr vármegye esetében ez már augusztusban ténylegesen megindult, az alispán utasítására Kuncz Jenő aljegyző (későbbi alispánhelyettes) vezetésével. Azonban ennek megfelelő jogi keretet adott a közigazgatási bizottság döntése – követve ezzel a központi szint akaratát és a katonai egyének felett elrendelt átvizsgálásokat, amelynek egyik központja szintén Győr volt.¹⁶ Az átvizsgálóbizottság tagjává választotta a közgyűlés Gyapay Pál nyugalmazott főispánt, Jándy Bernardin pannonhalmi kormányzó perjelt és Szodfredt József nyugalmazott főispánt.¹⁷

A békeidős közigazgatás fentebbi megindulása ellenére, lényegében fennmaradt a háborús közigazgatás és

annak legfőbb szimbóluma, a kormánybiztos intézménye. A kerületi kormánybiztosi rendszert 1919. augusztus 5-én hozták létre. A Gyórt is magába foglaló kerületi kormánybiztosság vezetője Bartos János volt, győri helyettese pedig Horváth Bálint. Az intézmény felállításával a két törvényhatóság (Győr vármegye és Győr törvényhatósági jogú város) önkormányzatiságába jelentős központi beavatkozás történt. Ugyanis az 1912. évi kivételes hatalmi törvény értelmében a kormány korlátozhatta a törvényhatóságok jogköreit, vagyis felettük felügyeleti és irányítási jogkörrel bíró kormánybiztosokat nevezhetett ki. A kormánybiztosokat két kategóriába sorolhattuk a szabályozás alapján: 1) az állandó székhellyel kinevezett kormánybiztos és 2) a katonai parancsnok mellé beosztott kormánybiztos.¹⁸ Mindkettő feladata azonos volt, hogy „szükség esetén a közrend és a közbiztonság fenntartásáról gondoskodjanak, és hogy azokat a rendes közigazgatási intézkedéseket is megtegyék, a melyek a hadviselés sikere érdekében szükségesek”.¹⁹

A kormánybiztosok révén megvalósult a közigazgatás centralizált irányítása. Ugyanis a területi közigazgatásban a katonai parancsnoknak, ha nem is irányítási jogkört biztosított, de a kormánybiztosokkal szemben elvárásként fogalmazták meg a katonai parancsnok szándékaival való összhang biztosítását. A korábban kiadott esküszövegük is rögzítette, hogy a székhelyhez kötött kormánybiztosok a terület illetékes katonai parancsnokának szándékaival összhangban kötelesek eljárni. Míg a katonai parancsnok mellé rendelt kormánybiztosnak nemcsak a parancsnok utasításainak megfelelően kellett eljárnia, hanem közvetlenül is támogatnia kellett annak a tevékenységét.²⁰ Tehát lényegében mind a két törvényhatóság felett diszponált a kormánybiztos és helyettese, így teljes szabadságában Győr törvényhatósági autonómiája ez idő tájt nem állhatott helyre, annak ellenére sem, hogy szervei ekkor működésüket már megkezdték. Főként, mivel a kormánybiztos-helyettesek egyidejűleg a főispáni feladatokat is ellátták.

A kerületi kormánybiztosság²¹ Győr, Komárom, Veszprém és Fejér vármegyékre terjedt ki, központját Győr adta. A kerületi kormánybiztosság székhelyének Székesfehérvárra történő áthelyezésének a kérdése 1920 januárjának elején merült fel. Bár Hávor Imre kormánybiztos-helyettes úgy nyilatkozott január 1-jén, hogy egyelőre minden marad a régiben. Azonban a Belügyminisztériumban ekkor már a kerületi kormánybiztosi rendszer átszervezésén munkálkodtak.²² Bartos János kormánybiztos mindeközben elbúcsúzott kerületétől, ugyanis Ugod kerület képviselőjelöltje lett a nemzetgyűlési választásokon. Farkas Mátyás polgármester meleg szavakkal köszönte meg Győr érdekében megvalósuló ténykedését.²³ 1920. január 9-én Horváth Bálint Győr vármegye és Győr város főispáni teendőinek ellátásával megbízott törvényhatósági kormánybiztosot is felmentették, és helyére Darányi Kálmánt Komárom és Győr vármegye, illetve Komárom és Győr város főispáni teendőinek ellátásával bízták meg.²⁴ Beniczky Ödön belügyminiszter győri látogatásakor megerősítette, hogy a kormánybiztosság központja Székesfehérvárra költözik, ugyanis – lényegében megerősítve a kormánybiztosi tiszt funkcióját – véleménye szerint annak

a katonai körletparancsnok mellett a helye. Annak vezetésével pedig ideiglenesen a dunántúli főkormánybiztost, Pallavicini őrgrófot bízták meg,²⁵ véglegesen pedig Károlyi József grófot.

Mindeközben folyamatosan szervezés alatt állt a győri államrendőrség is, ugyanis még a Peidl kabinet szabályozása szerint a városi rendőrségeket felváltotta²⁶ az államrendőrség.²⁷ A győri államrendőrség főkapitánya Jugovits István államrendőrségi főtanácsos lett. Vezető állománya – bár az alapító rendelet szerint a Vörös Őrség állománya beolvadt – lassan bővült. A győri rendőrkapitányságra 1919 januárjának végére a belügyminiszter

két tanácsost, egy marosvásárhelyi volt szolgabíró, egy volt határrendőrségi tanácsost és három fogalmazót nevezett ki.²⁸ Január végén érkezett a bűnügyi osztályra a politikai és árdragító ügyek vitelére a belügyminiszter utasítása szerint Speczián Gyula volt határrendőrségi kapitány,²⁹ az osztály vezetésével pedig Kovács Nagy Pál határrendőrségi tanácsost bízta meg.³⁰

Hávor Imrét a kormánybiztos-helyettes pozícióból 1920. március 14-én felmentették.³¹ A nyugat-magyarországi kerületi kormánybiztoság fenntartása mellett a kormány – 1920. június 20-án, a belügyminiszter előterjesztésére – Károlyi József hatáskörét megszüntette, többek között Győr és Győr vármegye törvényhatósága felett.³² Szeptember 19-én pedig a főispán-kormánybiztos Darányi Kálmán felmentése is megtörtént. Párhuzamosan ezzel Darányi Kálmánt kinevezték Győr vármegye és Győr törvényhatósági jogú város főispáni székébe.³³ Helyreállt a két törvényhatóság háború előtti rendes közigazgatási rendszere és működése.

A háború befejeződött, és bár többször is felmerült a közigazgatás és ezen belül a törvényhatósági jogú városokra vonatkozó joganyag reformja, ez sokáig váratott magára. A nemzetgyűlés rendelkezése értelmében ugyanis

„a törvényhatósági joggal felruházott, valamint a rendezett tanácsú városok választott tisztviselőinek lejárt vagy ezután lejárt megbízása mindaddig érvényben marad, amíg új törvény alapján megalakítandó törvényhatósági bizottság általános tisztújítást nem tart. Az időközben megüresedő, választás alá eső állásokat feltétlen szükség esetében helyettesítés útján kellett betölteni.”³⁴

Ezt a törvényhozás még egy alkalommal 1923-ig tolta ki.³⁵ 1924-ben a kormány pedig rendeletével hosszabbította meg a lejárt tagok mandátumát.³⁶ Az utolsó ilyen aktus 1928-ban ismét törvényi formában történt. Utóbbi rendelkezései szerint a küszöbön álló közigazgatási reformig, de legkésőbb 1929. augusztus 31-ig törvényhatósági bizottságot újjáalakítani

vagy megüresedett tagságot betölteni nem lehetett.³⁷

A közigazgatás konszolidációja és a nagy reform közötti időszakban jelentősebb átalakulás nem történt Győr közigazgatásában. Egy-egy kisebb volumenű jogszabályi átalakítás történt. Így például a csendőrség szervezetének újraszabályozása után Győrt

a székesfehérvári kerületi parancsnoksághoz rendelték,³⁸ emellett az államrendőrség kapitánya révén helyi szintre visszautalták az útlevelkiadás jogát.³⁹ Az újonnan felállított mezőgazdasági kamarák egyik székhelyvárosa Győr lett, méghozzá Moson, Sopron, Vas, Fejér, Veszprém, Komárom, Esztergom és természetesen Győr vármegye és ezekben található valamennyi városra tekintettel.⁴⁰ A vámörkerületi parancsnokság felállítását is megtörtént, amelyhez két szakasparancsnokság, nyolc határszéli őrs és egy belterületi őrs tartozott.⁴¹ Győr város közigazgatásának legjelentősebb eseménye az volt, hogy 1928-ban Farkas Mátyás polgármester nyugállományba vonult, és örökös törvényhatósági taggá nevezték ki. Helyét a polgármesteri székben Szauder Ferenc vette át. Személyi változások közül kiemelendő még Darányi főispán lemondása – a következő választásokon már a kormánypárt képviselőjelöltjeként indult –, akinek helyére Horthy Miklós kormányzó Németh Károly udvari tanácsos, ügyvédet nevezte ki.⁴² Míg vármegyei törvényhatóság esetében az 1923-ban létrehozott Győr, Moson és Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye létrehozása volt az, amely egyértelműen említést érdemel. Ennek keretében Győr megtartotta járási székhely státuszát, mégpedig a Tószigetcsilizközi járás központjaként. Így lényegében Győr törvényhatósági jogú városon belül önkormányzati és államigazgatási ügyekben is eljárhat, mégpedig községi feladatokat is ellátva, vagyis így első és másodfokon is határozatokat hozott. Míg Győr mint járásszékhelyváros meghatározott szervei elsőfokú hatóságként is funkcionáltak.⁴³

A régi Győr⁴⁴

3. Összegzés helyett

A régóta óhajtott közigazgatási reformra⁴⁵ az 1920-as évek végéig várni kellett. Scitovszky Béla belügyminiszter 1928 végén terjesztette azt az országgyűlés elé. A Magyar Városok Országos Kongresszusa a tervezetet megküldte a városok részére véleményezés céljából. A szeptember 22–23-i országos értekezleten részletesen megtárgyalták a kérdést, felhívták a kormány figyelmét arra, hogy külön városi törvény megalkotása volna szükséges, és számos módosító indítványt tettek, amit azonban a képviselőház elvetett.⁴⁶

A törvény az államigazgatás centralizációjának erősítését jelentette. A törvényhatósági városok esetében a fele részről $\frac{2}{5}$ részre csökkentette a virilisták, vagyis a törvényhatósági bizottságban. Ugyanennyivel csökkent a ténylegesen választható tagok száma is. A maradék $\frac{1}{5}$ részt szakigazgatás és egyes érdekképviselői tagok (szakszerűség, vallási felekezetek, érdekképviselői), valamint 5% erejéig örökös tagok tették ki. Csökkentették a törvényhatósági

bizottsági tagok számát is. Győr törvényhatósági bizottsága tagjainak számát a törvény melléklete 140 főben állapította meg.

Hosszú idő elteltével lehetőség nyílt a törvényhatósági bizottságok újjáalakítására. A törvényt kiegészítő belügyminisztériumi rendelet úgy határozott, hogy a virilisták választását 1929. október 18-án, míg az összes választók közüli voksolást 1929. október 27-én kellett megtartani, az érdekképviselőeknek november 10-ig kellett a delegálandó tagokat megválasztani, míg a felekezeti tagokat a törvényhatóság első tisztviselőjének szintén november 10-ig kellett kijelölnie. A törvényhatóságok alakuló közgyűlését legkésőbb 1929. november 20-ig meg kellett tartani.⁴⁷

A leköszönő győri törvényhatósági bizottság október 17-én tartotta utolsó ülését. Ezen a, mondhatni ünnepi közgyűlésen, visszaemlékeztek a korábbi szabályozás szerinti bizottság 43 évére és jeles tagjaira, így többek között Kautz Gusztávra, Deáky Zsigmondra, Czigler Jánosra, megemlékeztek az elmúlt időszak eredményeiről, és döntöttek a kilenc választókerület elnökeiről.⁴⁸ A másnapi választásokon többséget szerzett a polgári pártok szövetsége.

KELEMEN, ROLAND

Die Reorganisation und Stabilisierung der Verwaltung von Győr und des Kreises Győr (1919–1929)

(Zusammenfassung)

Die vorliegende Studie beschreibt die Reorganisation und Stabilisierung der Verwaltung der Stadt und des Komitats Győr seit dem Untergang der Sowjetrepublik bis zur Verwaltungsreform von 1929. Sie beschreibt detailliert, wie die verschiedenen Organe der lokalen und regionalen Verwaltung in der Zeit nach der Sowjetrepublik zu funktionieren begannen und wie die Stadt selbst und die umliegenden Gebiete wiederbelebt wurden. Diese Zeit, die aufgrund der Kriegsverletzungen und der Rückschläge der Revolutionszeit nicht einfach war, wurde durch die rumänische Militärbesetzung noch erschwert. In der Studie werden die Auswirkungen auf das Leben und die

Verwaltung der Stadt im Detail beschrieben. Die Studie wirft auch ein Licht auf die Frage, ob die von den Überresten der proletarischen Diktatur verursachte Anarchie und Unordnung, die der Grund für die rumänische Besetzung war, und die Notwendigkeit, sie zu beseitigen und Recht und Ordnung herzustellen, in der Stadt tatsächlich notwendig und zu beobachten war, oder ob die rumänischen Militärs, die Győr besetzten, ganz andere Pläne hatten. Anschließend skizziert er eine vollständige Wiederbelebung der Kriegsverwaltung mit einigen ihrer Merkmale. Das letzte Drittel der Studie konzentriert sich auf die kleineren Reformen in den friedlicheren 1920er Jahren.

Jegyzetek

- ¹ Korábbi időszak alkotmányos válságai már előrevetítették a jövőbeni törésvonalakat. Lásd bővebben BARNA Attila: „Ha a hecczet szereztek” – Obstrukció, indemnitás és a zsebkendőszavazás. In KIS Norbert – PERES Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor oktatói pályafutásának 50. jubileumára: Studia sollemnia scientiarum politico-camerarium*. Budapest, 2017. Dialóg Campus Kiadó Nordex Kft., 65–80. p.
- ² https://hu.wikipedia.org/wiki/Győr_vármegye#/media/Fájl:Győr_county_administrative_map.jpg.
- ³ NAGY Szabolcs: Magyarország az 1918–1922 közötti legitimációs válságok időszakában. In KELEMEN Roland (szerk.): *Sajtójogi források a kivételes hatalom árnyékában. A magyar sajtójog a hatalmi/legitimációs kivételes állapotok időszakában (1918–1922)*. Budapest, 2018. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 35. p.
- ⁴ Szabályozási kereteit a korábbi 1886. évi törvény adta. Lásd bővebben STIPTA István: A főispáni hatáskör törvényi szabályozása (1870,

1886). In MÁTHÉ Gábor – ZLINSZKY János (szerk.): *Degré Alajos emlékkönyv*. Budapest, 1995. Unió Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft., 299–312. p.

- ⁵ *Győri Hírlap*, 1919. (augusztus 15.) 141. sz. 3. p.
- ⁶ Közigazgatási gyökereit lásd PÉTERVÁRI Máté: *Az Osztrák–Magyar Monarchia alsó középszintű közigazgatása a kiegyezést követően. Acta Juridica et Politica*, 2019. 1. sz. 113–126. p.
- ⁷ A magyar kormány 1919. évi 3.886. M. E. számú rendelete valamennyi törvényhatósághoz, a törvényes közigazgatás felvételéről. *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1919, 627. p.
- ⁸ *Győri Hírlap*, 1919. (augusztus 15.) 141. sz. 3. p.
- ⁹ *Az Érdekes Ujság*, 1919. (november 20.) 46. sz. borító oldal.
- ¹⁰ *Győri Hírlap*, 1919. (augusztus 15.) 141. sz. 3. p.
- ¹¹ Uo.
- ¹² SZALAI Attila: Győr román megszállásának története (1919. augusztus 18.–október 4.). In NÉMA Sándor (szerk.): *Tanulmányok a Kisal-*

- föld múltjából III.* Győr, 2007. Győr-Moson-Sopron Megyei Levéltár, 88–89. p.
- ¹³ *Győri Hírlap*, 1919. (szeptember 10.) 162. sz. 2. p.
- ¹⁴ *Győri Hírlap*, 1919. (szeptember 21.) 172. sz. 1. p.
- ¹⁵ *Győri Hírlap*, 1919. (szeptember 25.) 175. sz. 1. p.
- ¹⁶ Lásd bővebben KELEMEN Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867–1949: Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében.* Budapest, 2017. Gondolat Kiadó, 172–178. p.; Uő: Különleges megtorló-számonkérő jogintézmények Magyarországon a katonai büntetőjog területén a két világháborút követően. In KECSKÉS Gábor (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2016.* Győr, 2016. Széchenyi István Egyetem, 51–55. p.
- ¹⁷ *Dunántúli Hírlap*, 1919. (október 15.) 90. sz. 3. p.
- ¹⁸ A háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről 1912. évi LXIII. törvény 4. §.
- ¹⁹ Uo. 4. § (2) bekezdés.
- ²⁰ Kinevezési okmány minta kormánybiztosok részére MNL OL K26 978. csomó XXI. 20. sz.
- ²¹ A kormánybiztosok jelentették a tényleges közigazgatási irányítást ebben az időszakban, a kormányok tényleges hatalma, főként a román megszállás időszakában nem mérhető a kormánybiztosokéhoz. Lásd bővebben KARSAI Elek: A kormánybiztosok hatásköre és tevékenysége az ellenforradalmi rendszer első hónapjaiban. *Levéltári Közlemények* 26. Budapest, 1955. 206–234. p.
- ²² *Győri Hírlap*, 1920. (január 1.) 1. sz. 3. p.
- ²³ *Győri Hírlap*, 1920. (január 2.) 2. sz. 2. p.
- ²⁴ *Győri Hírlap*, 1920. (január 9.) 6. sz. 3. p.
- ²⁵ *Győri Hírlap*, 1920. (január 11.) 8. sz. 1. p.
- ²⁶ Jelentőségét lásd bővebben FARKAS Ádám: *A [Hon]védelmi alkotmány kialakulása a polgári Magyarországon 1867–1944.* Budapest, 2019. Zrínyi Kiadó, 99. p.; FARKAS Ádám: Adalékok a védelmi alkotmány és a védelmi alkotmányjog hazai értelmezéséhez és történetiségéhez. *Hadtudományi Szemle*, 2018. 4. sz. 227–255. p.
- ²⁷ A Magyar Népköztársaság kormányának 1919. évi 4. számú rendelete, államrendőrség felállításáról. *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1919, 622. p.
- ²⁸ *Győri Hírlap*, 1919. (január 17.) 13. sz. 2. p.
- ²⁹ *Győri Hírlap*, 1919. (január 24.) 19. sz. 3. p.
- ³⁰ *Győri Hírlap*, 1919. (január 31.) 25. sz. 2. p.
- ³¹ *Belügyi Közlöny*, 1920. 11. sz. 403. p.
- ³² *Belügyi Közlöny*, 1920. 25. sz. 866–867. p.
- ³³ *Belügyi Közlöny*, 1920. 38. sz. 1398. p.
- ³⁴ A városi választott tisztviselők hivatali megbízásának meghosszabbításáról 1920. évi VII. törvénycikk.
- ³⁵ ANTAL Tamás: *Hódmezővásárhely törvényhatósága 1919–1944. Fejezetek a magyar városigazgatás történetéből (Dél-Alföldi évszázadok 27.).* Szeged, 2010. Csongrád Megyei Levéltár, 17. p.
- ³⁶ A m. kir. minisztérium 1924. évi 204. M. E. számú rendelete, az önkormányzati működés folytonosságának biztosításáról. *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1924. 2. p.
- ³⁷ Az önkormányzati igazgatás folytonosságának biztosításáról 1928. évi XXXVI. törvénycikk.
- ³⁸ A m. kir. belügyminiszternek a m. kir. honvédelmi miniszterrel egyetértőleg kiadott 5,643/1921. B. M. számú rendelete. A m. kir. csendőrség szervezete. *Belügyi Közlöny*, 1921. 6. sz. 159–160. p.
- ³⁹ A m. kir. belügyminiszternek 82,600/1920. B. M. számú körrendelete. Az útlevelelkiállítás jogának az 1903:VI. t.-c. 6. §-ában megállapított útlevelelkiállító hatóságok hatáskörébe való visszautalása.
- ⁴⁰ A m. kir. földművelésügyi miniszternek 37,250/1921. F. M. számú rendelete. A mezőgazdasági kamarák székhelyének és működési területének megállapítása. *Belügyi Közlöny*, 1922. 2. sz. 76. p.
- ⁴¹ A m. kir. pénzügyminiszternek 2,776/1922. P. M. számú rendelete. Az 1922:VIII. t.-c.-nek a m. kir. vámorségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása. *Belügyi Közlöny*, 1922. 34. sz. 1511–1531. p.
- ⁴² *Pesti Hírlap*, 1927. (március 5.) 52. sz. 9. p.
- ⁴³ A közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámának csökkentéséről és egyes kapcsolatos intézkedésekről 1923. évi XXXV. törvénycikk.
- ⁴⁴ <https://regigyor.hu/belvaros/a-kiraly-utca/>.
- ⁴⁵ Közigazgatási reform érintette a jogorvoslati eljárásokat, ennek végző fóruma továbbra is a Közigazgatási Bíróság volt. Közigazgatási Bíróságról lásd bővebben NAGY Péter: Külföldi minták és főbb irodalmuk a magyar közigazgatási bíráskodás szakirodalmában. *Pro Publico Bono*, 2018. 4. sz. 114–151. p.; PATYI András: *A magyar közigazgatási bíráskodás elmélete és története.* Budapest, 2019. Ludovika Egyetemi Kiadó; Uő: Törések és hiányok – a magyar közigazgatási bíráskodás történeti modelljének néhány példája. In PERES Zsuzsanna – BAGOSSYNE KÖRTVÉLYESI Mária (szerk.): „Bírák vagyunk...”. *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kihirdetésének 150. évfordulója tiszteletére.* Budapest, 2019. Országos Bírósági Hivatal, 89–104. p.; STIPTA István: Szabó József és a közigazgatási jogvédelem. In RÉVÉSZ Béla (szerk.): „Most megint Európában vagyunk...”: *Szabó József emlékkönyv.* Szeged, 2014. Szegedi Tudományegyetem, 45–51. p.
- ⁴⁶ GYENESEI József: A városok közigazgatási reformja 1929-ben. *Li-mes*, 2004. 3. sz. 51–64. p.
- ⁴⁷ A m. kir. belügyminiszter 1929. évi 3.909. eln. számú körrendelete, a törvényhatósági bizottságok újjáalakításának időpontjáról. *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1929. 1488–1489. p.
- ⁴⁸ *Dunántúli Hírlap*, 1929. (október 18.) 237. sz. 1–2. p.

